

**Умови, потреби та виклики
для переміщених членів академічної спільноти
українських закладів вищої освіти**

Сприяння академічній свободі в Україні (FreeAC)
Номер проєкту: 2023-1-AT01-KA220-HED-000164930

Цей документ може бути скопійований, відтворений або змінений відповідно до наведених вище правил. Крім того, необхідно чітко зазначити авторів документа та всі відповідні частини повідомлення про авторські права.

ДАТА: 01/06/2025

Co-funded by
the European Union

Профінансовано Європейським Союзом. Висловлені погляди та думки є лише думками автор(ів) і не обов'язково відображають позицію Європейського Союзу або Європейської Комісії. Європейський Союз та Європейська Комісія не несуть відповідальності за них.

Вихідні дані

Умови, потреби та виклики для переміщених членів академічної спільноти українських закладів вищої освіти

Дослідження опубліковане в межах WP 2 Проєкту Erasmus+ Сприяння академічній свободі в Україні (2023-1-AT01-KA220-HED-000164930)

Профінансовано: Європейський союз, програма Erasmus+

Автори: Ліза Хешль (Lisa Heschl), Університет м. Грац, Австрія, координатор

Світлана Андрейченко (Svitlana Andreichenko), Університет м. Грац, Австрія, Міжнародний гуманітарний університет, Україна

Наталія Бааджи (Nataliia Baadzhy), Міжнародний гуманітарний університет, Україна

Вікторія Качурінер (Viktoriia Kachuriner), Міжнародний гуманітарний університет, Україна

Віталій Корнєєв (Vitalii Kornieiev), Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, Україна

Богдана Носова (Bogdana Nosova), Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, Україна

Юлія Шафаренко (Yuliia Shafarenko), Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, Україна

Дмитро Циганюк (Dmytro Tsyhaniuk), Сумський державний університет, Україна

Анастасія Волобуєва (Anastasiia Volobuieva), Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка, Україна

Ілюстрації: КМОР

ЗМІСТ

Передмова.....	4
1. Вступ.....	5
1.1. Передумови та об'єкт дослідження.....	5
1.2. Методологія.....	9
2. Академічна кар'єра, діяльність та виклики: перспективи переміщених членів українських закладів вищої освіти – тематичні дослідження.....	13
2.1. Міжнародний гуманітарний університет (МГУ).....	13
2.1.1. Академічний персонал.....	13
2.1.2. Студенти.....	15
2.2. Сумський державний університет (СумДУ).....	18
2.2.1. Академічний персонал.....	18
2.2.2. Студенти.....	20
2.3. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (КНУ ім. Шевченка).....	23
2.3.1. Академічний персонал.....	23
2.3.2. Студенти.....	25
3. Висновки.....	27
3.1. Основні висновки.....	27
3.2. Перспективи реінтеграції — рекомендації.....	30
Додаток 1 Анкета базового долідження.....	34

Передмова

Базове дослідження «Умови, потреби та виклики для переміщених членів академічної спільноти українських закладів вищої освіти» створює підґрунтя для розуміння еволюційних реалій української академічної спільноти у контексті триваючої війни. Дослідження зокрема зосереджується на ситуаціях вимушено переміщених членів академічної спільноти, включаючи як викладачів, науковців, так і студентів, відображаючи не лише їхні потреби, але й висвітлюючи наслідки переміщення для закладів вищої освіти (ЗВО) та всієї системи вищої освіти в Україні.

Як результат проєкту Erasmus+ «Сприяння академічній свободі в Україні (FreeAc)» (2023-1-AT01-KA220-HED-000164930), дане дослідження підтримує загальну мету – реагувати на прямі впливи війни на академічне життя та академічну свободу. Проєкт FreeAc присвячений підтримці українських закладів вищої освіти та їх вимушено переміщених академічних спільнот у контексті триваючої агресії Росії. Мета проєкту – допомогти українським партнерам-університетам – Міжнародному гуманітарному університету в Одесі (МГУ), Сумському державному університету (СумДУ) і Київському національному університету імені Тараса Шевченка (КНУ) – інтегруватися далі в Європейський простір вищої освіти та сприяти та підтримувати свободу академічної спільноти в нинішніх складних умовах. Проєкт FreeAc спрямований на мінімізацію труднощів, на які наражаються ЗВО України під час цієї безпрецедентної війни у XXI столітті, докладаючи зусиль до збереження цілісності українських ЗВО, водночас підтримуючи вимушено переміщених студентів та академічний персонал.

Зміцнюючи співпрацю, проєкт FreeAc збагачує європейське академічне середовище, сприяючи солідарності та міждержавній співпраці. Завдяки цим зусиллям проєкт відіграє значну роль у просуванні сталого розвитку академічної свободи, водночас забезпечуючи безперервність навчання та сприяючи диверсифікації української вищої освіти.

1. Вступ

1.1. Передумови та об'єкт дослідження

Неспровоковане, невинуватене та незаконне повномасштабне військове вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року, що загостило агресію, яка триває з лютого 2014 року, мало глибокий та далекосяжний вплив на освітню систему України. Повномасштабна агресія, яка триває вже більш ніж три роки, завдала руйнівного впливу на всі аспекти життя в Україні, а освіта стала одним із найуразливіших секторів. З початку вторгнення багато освітніх закладів були серйозно пошкоджені внаслідок обстрілів і вимушені долати наслідки війни. З міркувань безпеки студенти та викладачі були змушені переїхати: частина знайшла притулок за межами України, інші евакуювалися в райони, далекі від активних бойових дій, або залишилися на тимчасово окупованих територіях. Подібно до 2014 року, коли був анексований Крим і спалахнули бойові дії на Донбасі, українські ЗВО також вимушено переміщалися на територію, контрольовану Україною.¹

Російська агресія, що спричинила численні людські трагедії та економічні збитки, також поставила серйозні виклики перед українськими університетами, які були змушені швидко адаптовуватися до нової реальності.²

Україна, країна, багата культурною спадщиною та академічною історією, поринула у високу турбулентність. З огляду на те, що 20% території країни окуповано, а близько 15% інфраструктури українських закладів вищої освіти суттєво пошкоджено або зруйновано, виживання вищої освіти в Україні стало нагальною проблемою.³ Хоча масштабні руйнування освітньої інфраструктури внаслідок бойових дій та вимушене переміщення ЗВО до безпечніших територій різко порушили нормальне функціонування освітніх та дослідницьких процесів, забезпечення фізичної безпеки

¹ Nikolaiev, Ye., Riy, G., & Shemelynets, I. (2023). *War in Ukraine: Reshaping the higher education sector*. Analytical report, 6. Borys Grinchenko Kyiv University.

² See: Кремень, В. Г., Луговий, В. І., Саух, П. Ю., Драч, І. І., Слюсаренко, О. М., Скиба, Ю. А., Жабенко, О. В., Калашнікова, С. А., Таланова, Ж. В., Петроє, О. М., Оржель, О. Ю., Рєгейло, І. Ю., & Набок, М. В. (2023). *Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді*. Науково-аналітична доповідь, за заг. ред. В.Г. Кременя. Київ, Педагогічна думка. 172 с. <https://doi.org/10.37472/NAES-IHED-20234>; Latyk, N., Sakovets, N., & Sanayko, A. (2024). Higher education in Ukraine under war conditions. *Human Studies. Series of Pedagogy*, 19(51), 51–57. <https://doi.org/10.24919/2413-2039.19/51.6>; Zhila, H. (2023). Higher education in wartime: Challenges, problems, and prospects for students and researchers. *Youth and the Market*, 210. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.274694>; Lugovyi, V., Kalashnikova, S., Talanova, Z., & Vlasova, I. (2023). Transformation of higher education in Ukraine: Impact of the war and objectives for post-war recovery. *European Journal of Education*. 58 (4), 611-628 <https://doi.org/10.1111/ejed.12584>.

³ Ivanenko, N. (2024). Two years of twinning: Challenges in Ukrainian higher education. *Universities UK International*. <https://www.universitiesuk.ac.uk/universities-uk-international/insights-and-publications/uuki-blog/two-years-twinning-challenges-ukrainian>; Ivanenko, N. (2023). Higher education in Ukraine: Past overview, present state and future perspectives. *Centre for Global Higher Education Working Paper Series*, 102. <https://www.researchcghe.org/wp-content/uploads/migrate/wp102.pdf>.

студентів та персоналу ЗВО стали завданням номер один, так саме як і вплив психологічних травм, пов'язаних із війною, на продовження академічної кар'єри та на загальний рівень академічної мотивації та результативності студентів і викладачів.⁴

Забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти стало все складніше через різноманітні проблеми, які перешкоджають доступу до освіти та можливості вчитися, навчати та проводити дослідження на різних рівнях та в різному масштабі. Важливо, що хоча деякі виклики зумовлені війною мають негайний вплив на систему вищої освіти в Україні, впливи інших стануть помітними лише в довгостроковій перспективі.

З інституційної точки зору війна мала й досі має серйозні наслідки для фінансування, а отже й для дослідницьких інновацій та підтримки дослідницьких програм й інфраструктур. Наприклад, обсяг науково-технічної діяльності значно обмежився, зосередившись переважно на військових технологіях та пов'язаних із ними дослідженнях. Хоча такий перехід та спрямування бюджетів і коштів можна зрозуміти в поточних умовах, у середньо- та довгостроковій перспективі зосередження на одній галузі може гальмувати дослідження й інновації в інших академічних сферах, які є важливими не лише для відбудови України, але й для того, щоб українські науковці та студенти залишалися частиною глобального академічного світу та брали участь у міжнародних дослідницьких спільнотах.

Іншим важливим джерелом фінансування для ЗВО в Україні, яке було втрачено через війну, є доходи від іноземних студентів, які приїжджають до України для навчання та продовження своєї кар'єри.⁵ Але не лише відсутність іноземних студентів становить загрозу для ЗВО. Примусове вимушене переміщення як студентів, так і викладачів мало значні наслідки не лише для ЗВО та сектора вищої освіти України, а й для суспільного розвитку України.

На початку повномасштабного російського вторгнення ЗВО в основному турбувалися про збереження навчального процесу, попри зменшення кількості присутніх студентів та нестачу педагогічного персоналу. Українські університети змогли налагодити ефективні комунікаційні механізми для підтримання контакту зі своїми студентами та адаптувати навчальні програми до нових викликів, переважно перейшовши на дистанційне навчання. Проте чим далі триває конфлікт, тим складніше підтримувати онлайн-освіту: вимушено переміщені студенти та науковці можуть розпочати нові кар'єри, наприклад у країнах призначення, або залишити академічну кар'єру з особистих чи фінансових причин. Для ЗВО менше студентів означає менші фінансові надходження, а втрата академічної успішності тягне за собою не лише репутаційні збитки, але й зменшення можливостей залучення стороннього фінансування.

⁴ Тілікіна, Н. (2024). Вплив війни на сферу освіти України та соціально-психологічне становище студентів. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2 (13), 130–147.

⁵ CEDOS. (2022). Вплив війни на вищу освіту в Україні: виклики та перспективи. CEDOS. <https://cedos.org.ua/events/vplyv-vijny-na-vyshhu-osvitu-v-ukrayiny-vyklyky-ta-perspektyvy/>

У той же час переміщення студентів та викладачів має ширші наслідки, виходячи за межі сектору вищої освіти. Втеча мозків, відтік висококваліфікованих науковців з України, створює безпрецедентні розриви у розвитку українського суспільства. У післяконфліктній ситуації саме освічені люди, ті, хто здатний на критичне мислення та рефлексію, є надзвичайно важливими для відбудови суспільства та відновлення демократії. Навіть якщо багато викладачів та студентів уже повернулися, зрозуміло, що війна із постійними повітряними тривогами та обстрілами, які завдають шкоди критичній інфраструктурі України та створюють загальну атмосферу невпевненості, імовірно сприятимуть новій хвилі міграції, а не швидкому поверненню вимушено переміщених членів академічної спільноти.⁶

Зважаючи на безпекову ситуацію також потрібно враховувати, що не всі члени академічної спільноти мали шанс залишити Україну, деякі залишилися в країні через законодавчі обмеження. Наприклад, обмеження на виїзд за кордон для українських чоловіків-студентів, викладачів та науковців віком 18-60 років через запроваджений воєнний стан обмежують або ускладнюють їхні можливості ефективно шукати захист і продовжувати професійну діяльність, оскільки вони потребують спеціальних дозволів для виїзду та участі у програмах грантів ЄС, зокрема у програмах студентської та академічної мобільності.⁷ Інші могли залишитися з інших причин, таких як необхідність піклування про сім'ю або з фінансових причин. Нерівні можливості завжди можуть призвести до напруженості в суспільстві й мають бути пом'якшені.

Щоб відповісти на ці та ряд інших викликів, необхідно розробити багатогранний підхід, який забезпечить стабільність і розвиток вищої освіти під час війни, а також у післяконфліктний період. Проте для цього потрібно зрозуміти виклики. Потрібно осягнути проблему, щоб зробити наступний крок і розробити стратегії протидії негативним впливам війни на вищу освіту, забезпечити академічну безперервність і побудувати стійкість ЗВО, щоб вони могли адаптуватися та процвітати попри тривалу війну.

Проект FreeAc хотів би сприяти спробам краще зрозуміти виклики, на які наражаються українські ЗВО нині. За допомогою цього базового дослідження «Умови, потреби та виклики для переміщених членів академічної спільноти українських закладів вищої освіти» ми прагнемо надати більш ясну картину про ситуацію вимушено переміщених членів академічної спільноти з трьох партнерських українських ЗВО: Міжнародного гуманітарного університету в Одесі (МГУ), Сумського державного університету (СумДУ) та Київського національного університету імені Тараса Шевченка (КНУ). Повномасштабна агресія змусила значну кількість українських академічних працівників та студентів залишити домівки та навчальні заклади і шукати притулку в інших регіонах або країнах. За даними Міністерства освіти і науки, з понад

⁶Nikolaiev, Y., Riy, G., & Shemelynets, I. (2023). The impact of war on the higher education sector in Ukraine. *Analytical Report*, 38. Borys Grinchenko Kyiv University.

⁷Nikolaiev, Y., Riy, G., & Shemelynets, I. (2023). The impact of war on the higher education sector in Ukraine. *Analytical Report*, 37. Borys Grinchenko Kyiv University.

80 000 українських науково-педагогічних та наукових працівників майже 5 000 зараз перебувають за кордоном. Близько 30% усіх українських викладачів та науковців працюють дистанційно. Майже 1 500 викладачів добровільно пішли на військову службу.⁸ Точних даних про кількість українських студентів, які нині перебувають за кордоном, немає. Однак за різними оцінками наприкінці 2024 року близько 450 000 українських студентів навчалися за кордоном.⁹

Як уже було зазначено, вимушене переміщення членів академічної спільноти має короткострокові, середньо- та довгострокові наслідки для системи вищої освіти, а також для загального розвитку українського суспільства. Розуміння ситуації вимушено переміщених членів академічної спільноти та викликів, на які вони наражаються в даних умовах, є, відповідно, вирішальним для розробки будь-яких стратегій відбудови сектору вищої освіти в поствоєнний період. Звертаючись до вимушено переміщених членів академічної спільноти з трьох українських ЗВО, що беруть участь у проєкті, ми прагнули зібрати знання та уявлення про те, як переміщення вплинуло на їхні академічні кар'єри, а також як їхнє теперішнє життя та виклики, з якими вони мають справу, можуть вплинути на рішення повернутися в Україну та/або до своїх рідних ЗВО у майбутньому.

Отже, базове дослідження має на меті:

Вивчити географічне розташування, поточну та нову інтеграцію вимушено переміщених членів академічної спільноти як у їхньому домашньому закладі, так і в потенційних нових ЗВО.

Оцінити бар'єри для академічної безперервності та дослідити виклики, з якими мають справу вимушено переміщені члени академічної спільноти у продовженні своєї академічної діяльності, включаючи доступ до освіти, дослідницькі можливості та професійний розвиток.

Розглянути особисті та соціальні труднощі, які переживають вимушено переміщені науковці та студенти, а також вплив вимушеного переміщення на їхні академічні та професійні ідентичності в новому середовищі.

Дослідити інституційну підтримку, яку отримують вимушено переміщені члени академічної спільноти від своїх домашніх установ та поточних приймаючих установ, а також оглянути наявність ресурсів, служб підтримки та інституційних політик, спрямованих на допомогу їм продовжувати академічну та професійну діяльність попри виклики переміщення.

⁸Україна: Відновлення наукової інфраструктури коштуватиме понад \$1,26 млрд. (ЮНЕСКО). <http://surl.li/xqzgte>

⁹Попко, В. (2024). Повернути майбутнє: місія здійснення. Як закладам вищої освіти повернути студентів. *Interfax-Ukraine*. <https://interfax.com.ua/news/blog/1023998.html>

Вивчити перспективи повернення та інтеграції, зокрема досліджуючи за яких обставин вимушено переміщені члени академічної спільноти розглядають повернення в Україну та які фактори можуть зробити таке повернення малоймовірним.

Щоб повністю зрозуміти вплив повномасштабного вторгнення росії на сектор вищої освіти України та ефективно підтримати його відбудову, надзвичайно важливо дослідити поточні обставини та потреби вимушено переміщених членів української академічної спільноти (студентів та академічного персоналу) та їхню подальшу участь у науковому житті.

1.2. Методологія

Методологія базового дослідження розроблена для всебічного розуміння та вирішення складних ситуацій, на які наражаються переміщені члени академічної спільноти з трьох українських партнерських закладів. Вона вписана у більш широку мету з'єднати поточну ситуацію з наслідками переміщення членів академічної спільноти для їхніх рідних закладів та сектора вищої освіти у короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективах.

Це дослідження використовує багатовимірний підхід: поєднання онлайн-опитування, інтерв'ю, desk-аналізу та особистого досвіду для збору різноманітних перспектив та ідей. Цільова група дослідження охоплює переміщених членів академічної спільноти, зокрема науковий та науково-педагогічний персонал і студентів з трьох українських ВНЗ (МГУ, СумДУ та КНУ ім. Шевченка). Науковий та науково-педагогічний персонал включав усіх осіб, які на дату вторгнення росії у лютому 2022 року були зайняті в науці та/або викладанні в одному з ВНЗ-учасників. Студенти включали осіб, зарахованих до однієї чи декількох програм (бакалаврат, магістратура або аспірантура) в одному з ВНЗ-учасників. У рамках широкого підходу, враховуючи реалії на місцях, «переміщення» розумілося як переміщення до країни, яка не є Україною, або переміщення до іншого регіону/міста в Україні.

Слід зазначити, що три досліджені університети, які є партнерами у проєкті FreeAc, відрізняються за профілями, зокрема за розміром та географічним розташуванням. МГУ – приватний вищий навчальний заклад в Одесі. До 24 лютого 2022 року в ньому навчалось 5 660 студентів, зараз — 6 852, тобто на 1 192 більше (приблизно 21%). Кількість науково-педагогічного персоналу зросла з 289 до 347, збільшившись приблизно на 58 людей. Розташований у відносно безпечнішому південному регіоні, МГУ зазнав зростання числа студентів і викладачів. Таке підвищення, ймовірно, є результатом втечі людей з більш небезпечних регіонів.

СумДУ є державним закладом вищої освіти. До 24 лютого 2022 року в ньому навчалось 9 689 студентів, зараз — 7 625, що відображає зниження приблизно на 2 064 студентів або близько 21%. Кількість науково-педагогічного персоналу зменшилася з 815 до 645, зменшившись приблизно на 170 осіб. Розташований ближче до лінії фронту, СумДУ відчув суттєву міграцію як студентів, так і викладачів.

КНУ ім. Шевченка також є публічним ЗВО. До 24 лютого 2022 року університет мав понад 32 000 студентів, а зараз понад 30 000, що означає зменшення на близько 2000 студентів, або приблизно 6%. Кількість науково-педагогічного персоналу залишалася стабільною - понад 3 000 осіб. Розташований у столиці, КНУ ім. Шевченка зазнав меншого зменшення кількості студентів у порівнянні з Сумським державним університетом, ймовірно через більш безпечну позицію далі від лінії фронту.

З використанням поєднання даних опитувань, інтерв'ю та спільного дослідницького підходу це дослідження надає всебічне та нюансоване розуміння досвіду, викликів та потреб переміщених академічних працівників та студентів з трьох українських партнерських університетів проєкту FreeAc. Воно ґрунтується на методології, яка включає як збір даних, так і їхній аналіз, з основною метою зібрати інформацію про умови життя, навчання та праці, потреби та виклики, з якими мають справу переміщені студенти та викладачі з МГУ, СумДУ та КНУ ім. Шевченка.

Онлайн-опитування

Онлайн-опитування обрано як основний метод базового дослідження через його здатність збирати всебічні дані з різних аспектів переміщення та можливість охопити якомога більше людей. В якості онлайн-інструменту було обрано LimeSurvey, а опитування розміщене на серверах Університету м. Грац, що забезпечило суворе дотримання всіх відповідних вимог щодо захисту даних. Онлайн-опитування було повністю анонімним і чутливі персональні дані не збиралися.

Онлайн-анкета була поділена на три частини. Перша частина була присвячена збору загальної інформації про учасника, зокрема дані про поточне місце перебування та академічний досвід і позицію до переміщення. Друга частина досліджувала поточну академічну залученість учасників, з акцентом на масштаб та обставини нинішньої академічної діяльності учасників. У випадку науково-педагогічного персоналу це означало, чи змінився статус зайнятості учасника і, якщо так, чи продовжуватимуться основні види академічної діяльності (навчання та/або дослідження) та на якому рівні. Для студентів питання мали на меті з'ясувати, чи зуміли вони продовжити академічну кар'єру попри війну, чи довелося їм змінити спеціальність, програму тощо. Для обох груп ця частина також мала на меті оцінити рівень інтеграції у можливе нове академічне середовище. Третя й фінальна частина опитування була присвячена особистим мотиваціям та майбутнім прагненням переміщених членів академічної спільноти продовжувати або припинити свою академічну кар'єру. Також вивчалися наміри учасників щодо їх можливого повернення в Україну та фактори, які могли б підривати їхні амбіції.

Опитування містило диференційовані сценарії для науково-педагогічного персоналу та студентів.¹⁰ Для студентів ці сценарії демонстрували різні ступені зв'язку

¹⁰ Див. додаток 1

учасників із рідним університетом та приймаючим ЗВО через зарахування до навчальних програм, а також інформацію про освітній досвід та академічну адаптацію після переміщення. Сценарії для викладачів охоплювали різні варіанти зайнятості на рідному ЗВО, у новому приймаючому/рідному ЗВО або їх комбінації, включаючи як українські, так і інші ЗВО. Кожен сценарій зосереджувався на різних моделях участі в навчальному процесі за умов переміщення, дозволяючи дослідженню вивчати, як зміни в зайнятості або зарахуванні в різних установах або взаємодії з кількома закладами впливають на професійні та академічні шляхи викладачів і студентів.

Посилання на опитування було розповсюджено українськими партнерами серед їхнього академічного персоналу та студентів через офіційні електронні поштові адреси, шляхом використання особистих контактів за системою снігового валу (snowball) та через канали соціальних мереж.

Онлайн-опитування тривало з 1 серпня 2024 року по 30 жовтня 2024 року. Нагадування про участь було надіслано через українських партнерів у середині вересня 2024 року та ще раз у середині жовтня.

Усього взяли участь 329 людей: 93 учасники (28,3%) повністю заповнили анкети, 236 (71,7%) — частково. Високий відсоток часткових відповідей свідчить про різну рівень залученості респондентів та/або обмеженість часу. Крім того, відносно помірний розмір вибірки попри широку охоплювальну стратегію та велику кількість охоплених людей свідчить про те, що нестабільна ситуація в країні та відчутні невпевненості щодо майбутнього та кар'єри людей можуть стримувати їхню готовність брати участь у дослідженні, яке оцінює саме ці невпевненості. Хоча розмір вибірки не дозволяє проводити узагальнення, зібрані дані надають цінні інсайти.

Напівструктуровані інтерв'ю

Інтерв'ю дозволили краще зрозуміти ситуацію переміщених членів академічної спільноти, виклики, з якими вони стикаються при продовженні своїх академічних кар'єр, та прагнення на майбутнє. Упродовж вересня–жовтня 2024 року було проведено 22 інтерв'ю з вибірковою групою переміщених студентів та науково-педагогічного персоналу, які не брали участь в опитуванні. Щоб доповнити дані опитування, ці інтерв'ю надали додаткові якісні інсайти, збагачуючи висновки дослідження шляхом розгляду особистих історій, викликів адаптації до нових академічних середовищ та стратегій подолання переміщення.

Гнучкий формат дозволяв учасникам детальніше ділитися своїм досвідом, зокрема питаннями, що стосуються безперервності академічної діяльності, інтеграції у нові системи та емоційної та соціальної адаптації. Цей якісний підхід був критично важливий для відображення різноманітних і складних реалій переміщення, які не могли бути повністю охоплені лише опитуванням.

Документальний аналіз

Документальний аналіз базового дослідження зосереджувався на внутрішніх політиках та офіційних документах українських партнерських університетів, які оцінювали реакцію університетів на переміщення їхніх членів академічної спільноти. Оглянуті документи надавали уявлення про механізми підтримки, які ці університети впровадили для своїх переміщених працівників та студентів.

Аналіз також передбачав розгляд еволюції університетських політик протягом трьох років війни, зокрема змін в академічних програмах, фінансову допомогу, підтримку психічного здоров'я та заходи збереження академічного та професійного розвитку для переміщених осіб.

Особистий досвід

Базове дослідження розроблялося та писалося спільно представниками трьох українських університетів, деякі з яких раніше були частиною групи переміщених членів академічної спільноти. Це включає осіб, які продовжують викладацьку діяльність дистанційно з-за кордону, а також тих, хто повернувся в Україну після примусового переміщення. Їхній особистий досвід адаптації до навчальних методик, роботи під час переміщення та продовження академічної діяльності в умовах війни слугував цінним джерелом емпіричних даних для розробки дослідження.

Етичні стандарти

Дослідження проводилось у суворій відповідності з етичними стандартами на всіх етапах, від планування до реалізації. Учасників детально інформували про цілі дослідження та одержано їх явну згоду на участь. Конфіденційність та анонімність були суворо забезпечені для захисту персональної інформації учасників. Додатково учасників було проінформовано про їхнє право в будь-який момент вийти з дослідження без будь-яких наслідків. Ці етичні принципи були невід'ємною частиною дослідницького процесу, забезпечуючи гідність, права та добробут усіх учасників.

2. Академічна кар'єра, діяльність та виклики: перспективи переміщених членів українських закладів вищої освіти – тематичні дослідження

2.1. Міжнародний гуманітарний університет (МГУ)

2.1.1. Академічний персонал

“Без належної підтримки багато переміщених науковців можуть назавжди інтегруватися в іноземні установи або взагалі покинути академічні кола, що сприятиме довгостроковому відтоку мізків, який може суттєво вплинути на академічний та дослідницький ландшафт України”
(Викладач МГУ)

“Хоча мені й вдалося продовжити роботу в університеті за кордоном, я постійно відчуваю себе розірваним між двома світами. Я хочу повернутися та зробити свій внесок у відбудову системи освіти України, але невизначеність неймовірно ускладнює планування чогось довгострокового.”
(Викладач МГУ)

Загальний огляд та карта переміщених науково-педагогічних працівників МГУ (Міжнародний гуманітарний університет, Одеса)

Унаслідок російської агресії 10 науково-педагогічних працівників з МГУ були змушені залишити Україну у лютому–березні 2022 року. Вони займали академічні посади доцентів та професорів і працювали на повну ставку. Лише 5 з цих 10 переміщених науковців взяли участь у опитуванні. Ця група охоплює вчених з різним рівнем академічного досвіду, і їх примусове переміщення призвело до різних результатів у кар'єрі: працевлаштування у закордонних університетах, перехід до приватного сектору або повна втрата зв'язку з системою вищої освіти.

У результаті переміщення опитані виявилися у різних країнах, серед яких країни-члени ЄС, зокрема Австрія (2 респонденти) та Німеччина (2 респонденти), а також країна, що не входить до ЄС — Норвегія (1 респондент). Їхній законний статус варіюється: 4 респонденти мають статус тимчасового захисту відповідно до Директиви ЄС про тимчасовий захист, тоді як 1 респондент має інший тип тимчасового захисту, чинний у країні поза ЄС.

Щодо зміни зайнятості: двоє респондентів мають робочі контракти у ЗВО в ЄС або країнах поза ЄС. Проте їхні посади нижчі за рангом порівняно з тими, на яких вони були до переміщення. Двоє респондентів продовжують працювати за контрактом з МГУ, але тривалість робочого часу та тривалість контракту зменшені. Один респондент вже не займається академічною діяльністю й перейшов у приватний сектор.

Виявлення потреб та викликів щодо академічних кар'єр та діяльності

Виклики та потреби, пов'язані з академічними кар'єрами та діяльністю переміщених вчених, є багатограними. Однією з проблем є отримання стабільної академічної посади. Двоє респондентів отримали посади у закордонних ЗВО, але лише з обмеженим обсягом, наприклад за договорами 25% або менше. Досвід інтеграції в нові установи значно різниться: одна особа відчуває повну інтеграцію, одна — відчуває себе швидше як структурна частина закладу без більш глибокого залучення в академічну спільноту, інші взагалі не відчувають інтеграції. Доступ до академічної діяльності також нерівномірний: одна особа відчула зниження залученості в дослідження та публікації, тоді як четверо підтримували або навіть збільшили активність у цій галузі. Втрата наукових контактів є ще однією проблемою: одна особа повністю втратила контакт з українською академічною спільнотою, тоді як четверо респондентів підтримують зв'язки різною мірою. Незважаючи на всі ці проблеми, четверо респондентів зуміли отримати професійні вигоди від переміщення, тоді як один респондент не відчув позитивних змін у кар'єрі та перейшов у іншу галузь.

Політики підтримки, що надаються МГУ для своїх науково-педагогічних працівників за кордоном

Політика підтримки, яку реалізує МГУ для своїх науково-педагогічних працівників за кордоном, визначається поточною ситуацією та викликами, з якими університет мав справу через війну. Вона має на меті збалансувати інтереси освітнього процесу та потреби переміщених працівників, враховуючи як необхідність адаптації до нових умов, так і підтримку вчених у їхній професійній діяльності.

МГУ поступово адаптував свою політику щодо підтримки переміщених працівників, хоча рівень допомоги варіюється. Спочатку університет дозволяв переміщеним працівникам зберігати свої контракти, часто з зменшенням робочих годин або заробітної плати, та надавав тимчасові можливості дистанційної роботи для підтримки академічної активності. Університет також сприяв реалізації програм академічної мобільності та міжнародній науковій співпраці для переміщених працівників. Додатково було запроваджено послуги з підтримки психічного здоров'я та правової підтримки для переміщених вчених. Внаслідок цього двоє переміщених науковців зберегли свої контракти з МГУ, хоч і за змінених умов, зменшення тривалості та обсягу контрактів.

Один респондент припинив свою роботу з МГУ через рішення університету повернутися до очного навчання. Оскільки очне навчання вважається найефективнішим способом викладання певних предметів, університет мав проблеми з наданням можливостей онлайн-роботи для всіх переміщених викладачів.

МГУ, розуміючи, що переміщення своїх вчених є одночасно викликом і можливістю, зробив значні зусилля з їх підтримки. Деякі вчені зберегли свої контракти, хоч і на інших умовах.

Досвід, отриманий переміщеними вченими за кордоном, може бути використаний для збагачення як самого університету, так і сектору вищої освіти в Україні. Однак, попри певні зміни, що адаптують роботу на відстані та продовження контрактів, ці заходи ще не є достатніми для повного підтримання переміщених вчених у такий турбулентний час. Без адекватної підтримки багато переміщених вчених можуть назавжди інтегруватися у закордонні установи або повністю залишити академічну спільноту, що призведе до довгострокової втрати кадрів і може суттєво вплинути на академічний та науковий потенціал України.

2.1.2. Студенти

“Іноді важко залишатися мотивованим, коли все навколо тебе невідоме. Але доступ до освіти допоміг мені залишатися зосередженим і не здаватися..”
(Переміщений студент МГУ)

Загальний огляд та карта переміщених студентів з Міжнародного гуманітарного університету

Російське вторгнення в Україну у 2022 році спровокувало одну з найбільших криз переміщення в європейській історії останніх років: близько 200 студентів МГУ були змушені залишити Україну у пошуках безпеки та можливості продовження навчання.

Це дослідження розглядає досвід, виклики та можливості переміщених студентів з МГУ, які постраждали від російської агресії та взяли участь у опитуванні. Переміщення серйозно вплинуло на їхній доступ до освіти, психологічний стан та перспективи майбутнього. За даними опитування (28 учасників пройшли опитування) та особистим контактом між викладачами та студентами (19 студентів було інтерв'ювано) можуть бути зроблені деякі висновки.

За даними онлайн-опитування, 27 переміщених студентів зараховані до МГУ, а один студент навчається одночасно як у ЗВО в ЄС, так і в МГУ. Переміщення студентів МГУ до Європи відбулося до таких країн, як Польща, Німеччина, Чехія та Португалія, які стали ключовими напрямками завдяки їхній географічній близькості та розвинутим українським спільнотам, про що повідомляють 7 інтерв'юваних студентів.

Виявлення потреб та викликів щодо навчання в їхніх теперішніх умовах

Інформація, подана в цьому розділі, переважно ґрунтується на даних, зібраних під час інтерв'ю з 19-ма переміщеними студентами МГУ.

Студенти, які навчаються в Європі, мають справу з низкою академічних, фінансових та психологічних викликів, намагаючись продовжувати навчання у чужому середовищі. Хоча багато університетів відкрили свої двері українським студентам, перехід залишається складним через кілька ключових факторів: академічні труднощі, фінансові проблеми, психологічні та емоційні труднощі, бюрократичні та правові бар'єри.

Переміщені українські студенти мають низку академічних проблем під час адаптації до іноземних освітніх систем. Однією з таких проблем є мовний бар'єр, який додає стресу та перешкоджає бажаному академічному успіху. Також існують питання щодо відмінностей у оцінках, навчальних планах та академічних очікуваннях, що ускладнює адаптацію. Студенти мають швидко орієнтуватися в цих відмінностях, що може перевантажувати їх. Іншою проблемою є обмежене визнання українських академічних кредитів. Деяким студентам важко перенести свої попередні академічні кредити до європейських установ, що може призвести до затримок з випуском або потреби повторно вивчати окремі курси.

Переміщені студенти з України мають також значні фінансові труднощі за кордоном. Високі витрати на життя в європейських містах ускладнюють оплату оренди, харчування та транспорту, особливо без стабільної фінансової підтримки.

Окрім фінансових проблем, багато студентів мають психологічні проблеми, такі як травми, тривога та депресія через війну та невизначеність щодо майбутнього. Адаптація до нового навчального середовища у поєднанні з стресом переміщення може бути дуже виснажливою. Відсутність підтримки, віддаленість від сім'ї та друзів і культурні розбіжності часто призводять до ізоляції та самотності.

Бюрократичні та правові бар'єри також створюють проблеми. Невизначеність з того, чи зможуть вони завершити навчання за кордоном або чи потрібно повертатися в Україну, ускладнює їхні довгострокові академічні плани.

Ідентифікація викликів, можливостей, ризиків та перспектив повернення в Україну після війни

Оскільки війна в Україні продовжує трансформувати освітній ландшафт України, багато переміщених студентів не визначились щодо повернення до українських ЗВО. За даними особистих розмов із 15 студентами, четверо висловили чітке бажання відновити навчання в Україні після війни. Троє чоловіків-студентів заявили, що повернуться лише після скасування воєнного стану. Двоє студентів зізналися, що повністю інтегрувалися в іноземне суспільство і чекають закінчення війни, щоб повернутися. На противагу цьому, четверо студентів планують залишитися за кордоном назавжди, наприклад, у Польщі, через кращі можливості працевлаштування та відсутність перспектив в Україні. Інші двоє студентів залишаються невизначеними, оскільки вони не очікують швидкого закінчення війни і продовжують зважувати майбутнє.

Виклики повернення в Україну для переміщених студентів з МГУ є значними. Постійна нестабільність та проблеми з безпекою, а також непередбачувані геополітичні умови та ризик подальшого загострення можуть завадити студентам повертатися. Крім того, деякі студенти звикли до нових навчальних програм та систем за кордоном, що ускладнює реінтеграцію в українську систему вищої освіти. Економічні труднощі також становлять серйозну перешкоду.

З іншого боку, існують можливості для тих студентів, які повернуться, адже вони зможуть відіграти ключову роль у відбудові української системи освіти, використовуючи цінні знання, навички та міжнародний досвід, набуті за кордоном. Налагоджується ближча міжнародна співпраця між МГУ та європейськими університетами, що може полегшити реалізацію програм подвійного диплому, обміни та розвиток навчальних планів. Українська влада за підтримки міжнародної спільноти могла б запровадити фінансову допомогу, стипендії та стимулюючі програми, щоб заохотити студентів повертатися та робити внесок у відновлення країни.

Втім, ризики залишаються. Продовження війни та нестабільність можуть порушити освіту та можливості працевлаштування, тоді як післявоєнна Україна може зіткнутися з обмеженими академічними ресурсами. Якщо багато кваліфікованих студентів залишаться за кордоном, втрата інтелектуального потенціалу може уповільнити національне відродження.

Підтримка політики, яка надається Міжнародним гуманітарним університетом для своїх студентів за кордоном

Політика підтримки, яку впроваджує МГУ для своїх переміщених студентів за кордоном, формується викликами та обставинами, пов'язаними з російською агресією. Політика має на меті збалансувати академічні потреби студентів із їхніми особистими та професійними труднощами, допомагаючи їм адаптуватися до нового навчального середовища та продовжувати навчання.

Для студентів за кордоном МГУ надає можливість приєднуватися до очних занять, які викладають університетські викладачі на кампусі, з доступом онлайн. Університет забезпечує доступ до навчальних матеріалів та дозволяє здавати екзамени онлайн, що дозволяє студентам продовжувати навчання попри переміщення.

Крім академічної підтримки, університет також надає послуги з підтримки психічного здоров'я, щоб допомогти студентам подолати психологічні наслідки переміщення. Університет зробив значні кроки, щоб допомогти своїм студентам підтримувати академічну траєкторію та управляти своїм переміщенням. Однак повний спектр підтримки, необхідний для забезпечення довгострокової стабільності, залишає простір для вдосконалення.

2.2. Сумський державний університет (СумДУ)

2.2.1. Академічний персонал

Загальний огляд та карта переміщених науково-педагогічних працівників Сумського державного університету

На початку 2022 року у Сумському державному університеті налічувалося близько 3000 працівників, з них понад 800 науково-педагогічних працівників. З 24.02.2022 до кінця березня 2022 року Сумська область була окупована російською армією, а місто Суми було оточене російськими військами. Загальна гуманітарна ситуація була несприятливою (проблеми з постачанням життєво необхідних товарів, продовольства та ліків), що призвело до масової вимушеної міграції мешканців Сум до інших регіонів та країн. Більшість переміщених науково-педагогічних працівників знайшли безпечне місце в інших країнах. До кінця 2022 року близько 150 науково-педагогічних працівників переїхали в різні країни. Це становить 20% від загальної кількості науково-педагогічних працівників, проте ситуація відрізняється між різними факультетами. Наприклад, в Інституті бізнесу, економіки та менеджменту майже 40% науково-педагогічного персоналу працювали дистанційно з місць поза Сумами, тоді як лише 3% науково-педагогічного складу Факультету технічних систем та енергоефективних технологій залишили Суми.

Ураховуючи значну кількість переміщених науково-педагогічних працівників та неможливість їх заміни іншими кваліфікованими кадрами через загрозу безпеки, Сумський державний університет вирішив підтримати всіх членів переміщеної академічної спільноти відповідно до їхніх контрактів та запровадив змішаний режим навчального процесу, щоб дати можливість усім переміщеним працівникам продовжувати викладацьку та наукову діяльність у дистанційному форматі.

Наразі опитані з Сумського державного університету проживають у різних країнах, зокрема в країнах ЄС, таких як Австрія, Німеччина, Данія, Швеція, Польща, Нідерланди, Словаччина, Естонія, Іспанія, а також у країнах, які не є членами ЄС – Великій Британії та Швейцарії.

Їхній правовий статус різний: 72% мають статус тимчасового захисту відповідно до Директиви ЄС про тимчасовий захист, тоді як 17% мають інші тимчасові статуси захисту для держав ЄС та поза ЄС.

Всі опитані з СумДУ мають дійсний трудовий контракт із СумДУ та дійсний контракт із ЗВО ЄС або поза ЄС. 17% опитаних зазначили скорочення строку дії їхнього контракту з п'яти до трьох років.

Визначення потреб та викликів щодо академічних кар'єр та діяльності.

Переміщення змінило участь опитаних в академічній діяльності різними способами. 44% стали значно менш залученими, 22% — більш залученими; близько

половини опитаних відчувають, що вони менш залучені до традиційної академічної діяльності у порівнянні з періодом до переміщення.

89% опитаних зберегли рівень зв'язку з академічним дискурсом та академічною спільнотою в Сумському державному університеті або стали менш пов'язаними.

Майже половина опитаних структурно інтегрована, але не вважають себе повноцінними членами академічної спільноти в приймаючому закладі. Опитані з Польщі, Естонії, Німеччини та Великої Британії відзначили, що відчувають себе повноправними членами нового закладу та повністю інтегрованими. Три респонденти вважають свої шанси стати повністю інтегрованими в нових закладах низькими або дуже низькими (Польща, Швеція та Німеччина).

Визначення викликів, можливостей, ризиків та перспектив повернення переміщеної української академічної спільноти після війни до України

Найбільш значущі виклики, які змусили українських науково-педагогічних працівників залишити Україну:

1. Порушення академічної діяльності Війна спричинила значні порушення в академічному житті: багато університетів та наукових установ або закриваються, або працюють з суворими обмеженнями, що підштовхує науковців шукати можливості за кордоном. Цей виклик особливо значущий для університетів у східних регіонах України, де зменшення набору студентів є значним. У майбутньому тенденція може загострюватися.

2. Економічні та фінансові труднощі. Економічні наслідки війни ускладнили багатьом науковцям фінансові можливості забезпечувати життя собі та своїм сім'ям, особливо це відчутно в освітній сфері, що спонукає шукати більш стабільні економічні умови.

3. Міжнародні можливості. Світова академічна спільнота відповіла пропозиціями посад, стипендій та грантів, що надають реальну альтернативу для тих, хто прагне продовжити кар'єру у безпечніших умовах. Це створює конкурентне середовище в глобальному європейському дослідницькому та освітньому секторі. Українські ЗВО не можуть конкурувати з європейськими за рівнем заробітної плати та розвитку лабораторій.

Незважаючи на це, 83% опитаних (за винятком трьох респондентів) з СумДУ зазначили, що готові повернутися до Сум, коли безпекова ситуація покращиться. Цей фактор свідчить, що найбільш значущим є саме безпекова ситуація, а академічні працівники готові вирішувати інші проблеми, якщо безпекова ситуація дозволить їм та їхнім сім'ям бути в безпеці. Переміщення практично не змінило наукові інтереси науково-педагогічних працівників, і лише 28% респондентів відчули певне підвищення своєї наукової кар'єри в їхніх нових приймаючих закладах. Тільки один респондент

зазначив про бажання змінити кар'єрний шлях і відмовитися від академічної кар'єри, тоді як 94% респондентів готові продовжувати свою академічну кар'єру.

Політика підтримки, яка проводиться СумДУ для своїх науково-педагогічних працівників за кордоном.

Сумський державний університет продовжує підтримувати всіх переміщених викладачів та науковців шляхом збереження їхніх контрактів та запроваджує змішаний режим навчального процесу, щоб дати можливість усім переміщеним працівникам виконувати свої викладацькі та наукові обов'язки дистанційно.

Ця політика дозволяє СумДУ зберігати найефективніший академічний персонал та залучати їх до створення нових освітніх та наукових мереж. Навчальне навантаження для тих, хто перебуває в країнах Європи або в інших регіонах України, підбирається з урахуванням їхнього навантаження у приймаючих закладах настільки, наскільки це можливо.

2.2.2. Студенти

Загальний огляд та карта переміщених студентів Сумського державного університету

Повномасштабне вторгнення росії в Україну у 2022 році спричинило одну з найбільших криз переміщення студентів на всіх рівнях: від початкової школи до магістрів і аспірантів. Батьки, тривожачись за безпеку своїх дітей, перемістили їх у безпечні регіони. Більшість університетів України запровадили дистанційні або змішані форми навчання, дозволяючи студентам навчатися за допомогою сучасних комунікаційних технологій (Moodle, MS Teams, Google Classroom, Zoom тощо). Головним викликом була безпека студентів з огляду на ризик обстрілів та бомбардувань з боку російських сил.

Сумський державний університет налічував понад 12 000 студентів на всіх рівнях станом на кінець 2021 року, з них понад 7 000 очної форми навчання та понад 2 000 іноземних студентів. До кінця 2024 року у СумДУ зареєстровано понад 11 000 студентів, з яких понад 5 000 – очної форми навчання та 279 іноземних студентів.

За оцінками факультетів, понад 700 студентів навчаються за кордоном, така сама кількість студентів перемістилася всередині України. 17 переміщених студентів пройшли опитування, що дозволило зрозуміти деякі причини та виклики, які впливають на українських студентів.

88% учасників вказали, що навчаються лише у Сумському державному університеті; 6% навчалися в іншому українському університеті; 6% більше не навчаються в жодному університеті. У списку країн тимчасового розміщення вказані Німеччина, Естонія та Данія. 53% були бакалаврами, 47% — магістри або інші рівні.

65% переміщених студентів, які брали участь у опитуванні, були жінками, 35% — чоловіками.

Виявлення потреб та викликів щодо навчання в їхніх теперішніх умовах

12% студентів брали участь у програмах академічної мобільності, але не повернулися до України з міркувань безпеки. 35% респондентів отримали стипендії від університету або уряду. Лише 23,5% студентів отримують фінансову підтримку від країни перебування, а 74,5% - ні. Відповідно, 29% студентів мали поєднувати навчання з роботою.

Переміщення не вплинуло значно на академічні заняття студентів: 42% залишалися залученими як і раніше, 23,5% стали більш залученими, 17,6% були менш залученими.

Ідентифікація викликів, можливостей, ризиків та перспектив повернення в Україну після війни

Опитування показало певні проблеми з інтеграцією студентів: 29% респондентів відчували нейтральні (не інтегровані і не прийняті) відносини з місцевими представниками. 6% відзначили проблеми з визнанням їхніх освітніх документів (диплом бакалавра з фізіотерапії). 56% не знають, що б підтримало рівень їхньої інтеграції в закладах ЄС. Така ситуація свідчить, що молодь стикається з більшою кількістю проблем з інтеграцією в країнах ЄС порівняно з університетськими науковцями, які в основному не відчують проблем з інтеграцією після переміщення.

Лише 17,6% студентів, що брали участь у опитуванні, повідомили про наявність статусу тимчасового захисту в ЄС. Більшість респондентів не відчували жодних покращень у своїй академічній кар'єрі після переміщення.

Політика підтримки, яку проводить Сумський державний університет щодо своїх студентів за кордоном

Після двох років із початку повномасштабного вторгнення Росії в 2022 році доступність стимулюючих умов для мобільності в СумДУ стала надзвичайно важливою для підтримки студентської та академічної спільноти та підвищення привабливості університету для майбутніх абітурієнтів.

У 2024 році фокус був спрямований на розвиток міжнародної віртуальної мобільності за допомогою спільного онлайн-навчання (COIL) — формату, який успішно розвивається в СумДУ з 2019 року. Університет має власну систему дистанційного навчання, яка дозволяє навчання з будь-якої частини світу за допомогою сучасних навчальних моделей та систем віртуальної реальності.

У 2024 році СумДУ запропонував усім категоріям учасників 75 стипендіальних та грантових програм для академічної мобільності в 20 країнах світу. Загальна сума фінансування, залученого від іноземних партнерських вищих навчальних закладів, а також програми стипендій та грантів для підтримки учасників академічної мобільності у 2024 році становила 24 мільйони гривень (приблизно 0,53 млн EUR).

У 2024 році вдалося забезпечити подальше зростання показника міжнародної академічної мобільності серед студентів - 885 студентів СумДУ взяли участь у різних програмах, що становить 15,75% від загальної кількості студентів СумДУ.

Сильна політика підтримки студентів допомагає їм продовжувати свої академічні кар'єри у Сумському державному університеті, це підтверджують 82% студентів у опитуванні, які зазначили, що вони відчувають тісний зв'язок із своїм рідним українським університетом. Також високий відсоток студентів висловлює бажання повернутися в Україну після закінчення війни й продовжувати кар'єру в Україні.

2.3. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (КНУ ім. Шевченка)

2.3.1. Академічний персонал

Загальний огляд та карта переміщених науково-педагогічних працівників КНУ ім. Шевченка

Внаслідок російської агресії кілька науково-педагогічних працівників, пов'язаних із КНУ, були вимушено переміщені¹¹. Серед п'яти учасників онлайн-опитування троє мають ступені доктора наук, двоє - ступінь кандидата наук. До переміщення вони працювали на посадах професорів, завідувачів кафедр, доцентів та старших викладачів. Троє респондентів мали повноцінні трудові договори, двоє були зайняті неповний робочий день.

Наразі переміщені викладачі проживають у Франції та Німеччині, але періодично відвідують Україну з робочих питань, щоб підтримувати зв'язок із своїми рідними університетами. Їхній правовий статус різний: четверо мають статус тимчасового захисту відповідно до Директиви ЄС про тимчасовий захист, тоді як один має статус біженця.

Щодо їхнього стану зайнятості, всі учасники наразі мають діючі трудові договори. Чотири з них мають трудові договори з КНУ, ще один - з іншим українським ЗВО. Проте умови праці зазнали змін: знижено ранг посади (одному учаснику), зменшено робочий час (двом учасникам) та змінено тривалість контракту (одному учаснику). Тільки один учасник повідомив про збільшення робочих годин.

Щодо професійної діяльності, учасники (за винятком одного, який не заповнив розділ) продовжують виконувати основні академічні функції. Троє з них продовжують і викладання, і дослідження, тоді як один зосереджується лише на дослідженнях. Однак рівень залученості варіюється: двоє залишаються так само активними, один - помірно менш залучений, а один повідомляє про значне зниження академічної активності.

Виявлення потреб та викликів щодо академічних кар'єр та діяльності

Виклики для переміщених науковців включають забезпечення стабільної зайнятості, підтримку професійної задіяності та інтеграцію в нові академічні середовища. Академічна інтеграція залишається складною. Лише один учасник відчуває повну інтеграцію в академічний дискурс, тоді як решта відчувають зменшення зв'язків із академічною спільнотою. Хоча двоє учасників відчувають структурну інтеграцію у приймаючі заклади, вони не вважають себе повноцінними членами академічного середовища.

Доступ до академічних досліджень та публікацій також є неоднаковим. Деякі науковці продовжують дослідницьку діяльність, інші - відчувають зниження

¹¹ Статистика університету з цього питання не доступна

залученості. Фінансова стабільність залишається критичною проблемою поряд із втратою професійних зв'язків із українською академічною спільнотою.

Визначення викликів, можливостей, ризиків та перспектив повернення в Україну після війни

Серед мотивів продовжувати академічні кар'єри, один учасник відзначив заробіток, інший - покликання. Рішення про повернення залежить головним чином від умов безпеки, оскільки всі учасники бачать себе поверненими до сектору академічної освіти в Україні за умови зміни безпекової ситуації.

Політика підтримки, яку надає КНУ імені Тараса Шевченка своїм науково-педагогічним працівникам за кордоном

Після остаточного скасування епідеміологічної ситуації, спричиненої COVID-19, у 2023 році університет втратив можливість забезпечувати дистанційне навчання та роботу для викладачів, які виїхали з Києва та України з метою безпеки. Реалізація дистанційного або онлайн-навчання формально не заборонена законом і залишається в межах академічної автономії кожного закладу освіти. Проте Міністерство освіти і науки України рекомендує¹² віддавати перевагу очному навчанню у тилових регіонах, таких як Київ, де безпека це дозволяє. У КНУ більшість затверджених освітніх програм не передбачає формат дистанційного навчання, а наявні регуляції не виправдовують постійний перехід до онлайн-освіти. Хоча короткострокове онлайн-навчання може застосовуватися у відповідь на ризики безпеки, основні освітні заходи, у тому числі оцінювання, проводяться на кампусі. Таким чином, університет вимагає фізичної присутності працівників та студентів у приміщеннях університету, дотримуючись чинного законодавства.

Водночас університет продовжує надавати підтримку постраждалим працівникам. Усі переміщені члени академічної спільноти, які проживають за межами України з міркувань безпеки, зберігають активні корпоративні облікові записи, що дозволяє їм доступ до ресурсів університету та освітніх сервісів, наукових колекцій та внутрішніх баз даних Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича (включно з Реєстром університету), а також до наукометричних баз даних, доступ до яких надається через корпоративні облікові записи через бібліотечні сервісні системи. Це дозволяє додатково залучати науковців, які тимчасово перебувають за кордоном, до участі в міжнародних проєктах або ініціативах, наукових конференціях, форумах, круглих столах тощо від імені (з афіліацією) КНУ ім. Шевченка.

¹² Підготовка до нового навчального року 2024/2025 у закладах освіти (2024). Міністерство освіти і науки України: офіційна вебсторінка. URL: <https://mon.gov.ua/news/pidhotovka-do-novoho-navchalnoho-roku-20242025-u-zakladakh-osvity>

2.3.2. Студенти

Загальний огляд та карта переміщених студентів з КНУ ім. Шевченка

Унаслідок повномасштабного вторгнення росії в Україну 2022 року криза переміщення студентів торкнулася КНУ ім. Шевченка та його студентів на всіх рівнях. Серед респондентів у дослідженні взяли участь 12 студентів; більшість із них переїхали до Польщі, Німеччини, Чеської Республіки, Франції та Іспанії. Хоча більшість студентів залишаються зарахованими до КНУ ім. Шевченка, деякі продовжують навчання в європейських закладах. Серед усіх учасників — 3 студенти бакалаврату та 3 магістратури; решта учасників не вказали свою освітню програму.

Дванадцять студентів навчаються тільки в КНУ ім. Шевченка, одна студентка навчається одночасно в КНУ ім. Шевченка та у європейському ЗВО. П'ять студентів змінили свою програму, тоді як четверо залишилися у тій же програмі, що й до лютого 2022 року. Причиною зміни програми називали зміщення академічних інтересів. Тільки один учасник отримує стипендію від держави.

Троє студентів поєднують навчання з роботою. Один бакалавр працює як журналіст, ще один бакалавр - повний робочий день у готелі. Студентка, яка навчається в обох закладах - українському та європейському - розподіляє рівно час між навчанням в КНУ ім. Шевченка та Лазарському університеті (Варшава, Польща). Вона не отримує фінансової підтримки від країни та не працює паралельно з навчанням.

Виявлення потреб та викликів щодо навчання в їхніх теперішніх умовах

Щодо зайнятості, студенти відзначають різний досвід. 12% студентів брали участь у програмах академічної мобільності, але не повернулися до України з міркувань безпеки. 35% респондентів отримували стипендії від університету або уряду. Лише 23,5% студентів отримують фінансову підтримку від країни перебування, а 74,5% - ні. Відповідно 29% студентів повинні поєднувати навчання з роботою.

Переміщення не вплинуло значно на академічну діяльність студентів: 42% залишалися залученими так само, 23,5% стали більш залученими, 17,6% були менш залученими.

Ідентифікація викликів, можливостей, ризиків та перспектив повернення в Україну після війни

Стосовно довгострокових академічних та професійних перспектив п'ятеро студентів назвали кращі можливості працевлаштування як основну мотивацію продовжувати навчання, двоє також підкреслювали особистий розвиток. Інші мотиви включали сильний інтерес до галузі навчання та важливість знань мови та соціальних зв'язків. Проте, коли запитували про повернення в Україну, лише четверо студентів

розглядали продовження навчання у своїх рідних університетах, і лише двоє планували реалізовувати кар'єру в Україні.

Політика підтримки, яку надає КНУ ім. Шевченка своїм студентам за кордоном

Після скасування дистанційного навчання університет зіштовхнувся з певними обмеженнями, які впливали на діяльність закладу. Проте відповідно до рішень структурних підрозділів у межах чинного законодавства було запроваджено змішаний формат навчання для багатьох спеціальностей, зокрема там, де навчання передбачає неповний робочий тиждень. Адміністрація університету створила умови для переходу на очно-заочне навчання та усунення академічних розривів (зокрема подовжено терміни складання іспитів для студентів, які подали відповідні запити). Для заочних студентів навчання та захист фінальних кваліфікаційних робіт здійснюються за допомогою дистанційних технологій, що не прив'язує їх до конкретного місця. Ці заходи дозволили студентам, які з різних причин не могли повернутися до аудиторій, продовжувати навчання в заочній формі.

Університет надає спеціальну підтримку внутрішньо переміщеним особам (ВПО). Це привілейована категорія студентів, яка має право на навчання за державним замовленням за наявності місць. Університет регулярно подає запити до Міністерства освіти і науки України та відповідно до законодавчої процедури реалізує переведення студентів-ВПО до державного фінансування. Водночас студенти, які відповідно до критеріїв є внутрішньо переміщеними особами й навчаються за державним замовленням, мають право на соціальні стипендії. Університет систематично організовує процес та призначає окремих бухгалтерів для цієї роботи, спрощує процедури подання запитів до місцевих адміністрацій щодо таких стипендій, і вже близько трьох років студенти-ВПО отримують соціальні стипендії.

3. Висновки

Базове дослідження поставило за мету вивчити умови, потреби та виклики, з якими зіштовхуються вимушено переміщені представники академічної спільноти з трьох українських партнерських університетів проєкту FreeAc, щоб поглибити наше розуміння проблем, з якими стикаються члени академічної спільноти, які вимушено переїхали, визначити їхні потреби та мотиви, що можуть впливати на їхні рішення повернутися в Україну в майбутньому. Хоча розмір вибірки був помірним, були отримані цінні висновки та виявлено закономірності. Надалі ми підсумуємо основні висновки, перш ніж перейти до певних рекомендацій, зроблених на основі аналізу, проведеного в кейс-стаді.

3.1. Основні висновки

Негайні наслідки вимушеного переміщення для академічних кар'єр

Академічний персонал

- Контракти на роботу як у попередніх, так і в приймаючих вищих навчальних закладах скорочені й мають обмежений строк дії;
- Умови працевлаштування в європейських ВНЗ часто не відповідали кваліфікаціям та очікуванням українських науковців;
- Відсутність відповідності між кваліфікацією та умовами працевлаштування призводила до фінансових труднощів;
- Підтримання присутності в академічній спільноті вимагає додаткових зусиль.

Студенти

- Загальна тенденція — продовжувати навчання попри вимушене переміщення;
- Студенти стикаються з серйозними викликами, такими як економічні труднощі, мовні бар'єри та проблеми з визнанням академічних кредитів і ступенів.

Виклики щодо інтеграції

- Інтеграція у приймаючі ВНЗ ускладнюється мовними бар'єрами, психологічним стресом, фінансовими проблемами та, в деяких випадках, подвійним навантаженням;
- Широке використання короткострокових контрактів створює обмежені перспективи стабільності й часто підриває мотивацію до академічної інтеграції.

Сприяння академічній свободі в Україні
Номер проєкту: 2023-1-AT01-KA220-HED-000164930

Результат

Хоча серед переміщених представників академічної спільноти й існує інтерес повернутися в Україну після поліпшення ситуації з безпекою, і опитування також свідчить, що як студенти, так і викладачі зацікавлені продовжувати свої академічні кар'єри, існує ризик, що чим довше ця ситуація триває, тем більше ймовірність, що люди не повернуться. Хоча інтеграція у приймаючі суспільства та ЗВО за тимчасових умов є складною, з роками вона стає ще складнішою, особливо коли діти вимушених працівників академічної спільноти стають невід'ємною частиною приймаючих суспільств, а студенти починають будувати нові стосунки в країнах прийому.

Нижче наведені висновки у тісній відповідності з ключовими цілями, визначеними на початку дослідження, які надають всебічне розуміння поточної ситуації вимушено переміщених українських викладачів та студентів, викликів, з якими вони стикаються, та доступних їм механізмів підтримки.

Географічне розташування та інституційна інтеграція

Дослідження окреслило географічне розподілення вимушено переміщених українських академічних працівників та студентів по європейських країнах та поза їхніми межами, включаючи країни-члени ЄС такі як Австрія, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Франція, Німеччина, Нідерланди, Польща, Іспанія, Швеція, а також країни поза ЄС, такі як Норвегія, Швейцарія та Велика Британія. Їхні правові статуси різноманітні. Більшість мають тимчасовий статус захисту відповідно до Директиви ЄС про тимчасовий захист, тоді як інші підтримують різні альтернативні тимчасові статуси захисту, застосовні як в країнах ЄС, так і поза їх межами.

Хоча цей статус забезпечував негайну безпеку, він також створював правову невизначеність, що заважало професійній стабільності та глибшій інтеграції. Дослідження виявило різні рівні інтеграції в приймаючі інституції: багато хто повідомляв, що формально інтегрований, але не повністю прийнятий як член академічної спільноти. Тимчасовий характер їхнього правового статусу створює невизначеність щодо довгострокових перспектив і гальмує глибоку інтеграцію.

Професійна інтеграція супроводжується значними перешкодами для вимушено переміщених науковців. Багато викладачів зазнають пониження посад, скорочення робочого часу та зміни тривалості контрактів у приймаючих країнах. Ті, хто здобуває наукові посади, часто мають контракти з обмеженим обсягом (25% або менше) у порівнянні з попередніми повноцінними ставками в Україні. Підтримання академічних зв'язків з українськими закладами варіюється значно: деякі науковці повністю втрачають професійні зв'язки із рідними університетами.

Перешкоди для академічної безперервності

Дослідження виявило суттєві бар'єри, що заважають академічному прогресу як студентів, так і викладачів. Для студентів проблеми включають труднощі з визнанням академічних кредитів та відмінності в навчальних планах між українською та європейською системами освіти. Багато студентів були змушені змінювати програми або повторювати курси через проблеми зі визнанням, що збільшує час отримання ступеня.

Мовні бар'єри значною мірою впливають на академічну успішність та діяльність як студентів, так і викладачів, обмежуючи повноцінну участь у навчальній діяльності та академічних спільнотах. Багато студентів були змушені працювати, щоб фінансово підтримувати себе, що негативно впливало на навчальну успішність.

Для науковців вимушене переміщення призвело до різного ступеня наукової залученості: деякі вчені зазнали зниження продуктивності досліджень та зменшення участі у наукових заходах.

Соціальні та психологічні виклики

Дослідження показало, що опитані респонденти послідовно підкреслювали відчуття фізичної безпеки за межами України як базове відчуття безпеки щодо власного життя, яке стало практично недоступним у самій Україні. Попри значне поліпшення фізичної безпеки, дослідження зафіксувало значні психологічні проблеми серед вимушено переміщених академіків та студентів, зокрема травму, тривогу, депресію та ізоляцію. Соціальна інтеграція залишається складною: багато хто повідомляє, що не відчувають себе повністю інтегрованими чи прийнятими у своїх приймаючих установах. Ці психоемоційні стреси посилюють академічні труднощі та ускладнюють навчальний шлях.

Механізми інституційної підтримки

Дослідження виявило, що українські університети запровадили різні заходи підтримки вимушено переміщених осіб, зокрема:

- запровадження можливостей віддаленої праці для збереження наукової активності;
- продовження контрактів для вимушено переміщених науковців;
- впровадження змішаних та дистанційних моделей навчання;
- надання стипендій та грантів для академічної мобільності;
- збереження корпоративних облікових записів для науковців за кордоном, забезпечуючи доступ до ресурсів університету та освітніх послуг.

Ці зусилля сприяли підтримці академічної безперервності та збереженню професійних зв'язків з українськими інституціями.

3.2. Перспективи реінтеграції — рекомендації

Дослідження розглядало чинники, які впливають на можливий повернення в Україну, зокрема питання безпеки, економічні можливості, перспективи кар'єри та готовність інститутів. Хоча більшість науковців та студентів висловлювали бажання повернутися після війни, їх рішення залежатимуть від кількох взаємопов'язаних чинників.

Щоб полегшити реінтеграцію, дослідження рекомендує:

- розробити всебічні програми реінтеграції, які визнають міжнародний досвід;
- зміцнювати міжнародні партнерства для спільних академічних програм та дослідницьких ініціатив;
- впроваджувати довгострокові гібридні та дистанційні навчальні моделі для підтримки подальшої взаємодії;
- створювати цілеспрямовані послуги з підтримки психічного здоров'я;
- забезпечити чіткі шляхи кар'єрного зростання та фінансові стимули;
- усунути правові невпевненості, пов'язані з тимчасовими статусами захисту, щоб полегшити кращу інтеграцію та безперервність.

Попри значні виклики, досвід адаптації до різноманітних культурних середовищ та взаємодії з іноземними системами освіти приносить довгострокові переваги. Українські студенти та науковці за кордоном часто виступають як «мости спілкування» в приймаючих університетах, сприяючи взаємному академічному обміну та зміцненню діаспорних мереж. Їхній інтернаціональний досвід та знання матимуть велику цінність для трансформації та модернізації української системи вищої освіти у повоєнний період.

Висновки підкреслюють стійкість та наполегливість вимушено переміщеної академічної спільноти. Багато студентів та викладачів продовжували свої навчання та навчальну діяльність в тимчасових та обмежених ресурсах умовах, демонструючи твердий намір зберігати освітню безперервність. Наголошено на важливості тривалого підтримання адаптації в академічному середовищі, включно з мовною підготовкою, послугами з підтримки психічного здоров'я та структурованими ініціативами для кращої інтеграції у приймаючі інституції. Також існує невідкладна потреба у політиках, спрямованих на вирішення унікальних академічних та особистих викликів вимушено переміщених вчених, сприяючи більш інклюзивному та підтримуючому академічному середовищу.

У контексті продовження російської агресії проти України зусилля з підтримки інтеграції вимушено переміщених студентів та викладачів у академічне середовище як в Україні, так і за кордоном мають посилитися. Ураховуючи ймовірність тривалої кризової ситуації з переміщенням, критично важливо забезпечити подальший доступ до академічної, професійної та емоційної підтримки, щоб допомогти переміщеним людям розвиватися у нових умовах. Майбутні ініціативи повинні пріоритетно сприяти співпраці між українськими та європейськими університетами, розвитку програм обміну студентами та персоналом та покращенню доступу до цифрових навчальних інструментів та академічних мереж.

Окрім короткострокової допомоги, довгострокові стратегії мають враховувати можливе повернення переміщених осіб, коли політична та безпекова ситуація це дозволить. По мірі відбудови українських закладів вищої освіти експертиза, здобута в міжнародних умовах, може відігравати трансформаційну роль. Співпраця між українськими та міжнародними університетами буде важливою для обміну найкращими практиками у реформі освіти, науковій співпраці та модернізації навчальних програм.

Зрештою, збереження академічної безперервності, розвиток міжнародної співпраці та дотримання академічної свободи залишаються першочерговими. У ці складні часи захист цінностей освіти та академічної автономії є критично важливим не лише для вимушено переміщених осіб, але й для майбутнього системи вищої освіти України та світової академічної спільноти. Дослідження свідчить, що цілісний підхід, який поєднує академічну, професійну та емоційну підтримку, стане ключем до збереження навчальної місії та дозволить вимушено переміщеним науковцям та студентам значущо долучатися до розвитку своїх установ як зараз, так і після повернення.

4. Список літератури

1. CEDOS. (2022). *Вплив війни на вищу освіту в Україні: виклики та перспективи*. <https://cedos.org.ua/events/vplyv-vijny-na-vyshhu-osvitu-v-ukrayiny-vyklyky-ta-perspektyvy/>
2. Ivanenko, N. (2023). *Higher education in Ukraine: Past overview, present state and future perspectives*. *Centre for Global Higher Education Working Paper Series*, 102. <https://www.researchcghe.org/wp-content/uploads/migrate/wp102.pdf>
3. Ivanenko, N. (2024). *Two years of twinning: Challenges in Ukrainian higher education*. *Universities UK International*. <https://www.universitiesuk.ac.uk/universities-uk-international/insights-and-publications/uuki-blog/two-years-twinning-challenges-ukrainian>
4. Кремень, В. Г., Луговий, В. І., Саух, П. Ю., Драч, І. І., Слюсаренко, О. М., Скиба, Ю. А., Жабенко, О. В., Калашнікова, С. А., Таланова, Ж. В., Петроє, О. М., Оржель, О. Ю., Регейло, І. Ю., & Набок, М. В. (2023). *Вища освіта України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення: виклики і відповіді. Науково-аналітична доповідь, за заг. ред. В. Г. Кременя*. Київ, Педагогічна думка. 172 с. <https://doi.org/10.37472/NAES-IHED-20234>
5. Підготовка до нового навчального року 2024/2025 у закладах освіти (2024). Міністерство освіти і науки України: офіційна вебсторінка. URL: <https://mon.gov.ua/news/pidhotovka-do-novoho-navchalnoho-roku-20242025-u-zakladakh-osvity>
6. Попко, В. (2024). Повернути майбутнє: місія здійснення. Як закладам вищої освіти повернути студентів. *Interfax-Ukraine*. <https://interfax.com.ua/news/blog/1023998.html>
7. Latyk, N., Sakovets, N., & Sanayko, A. (2024). *Higher education in Ukraine under war conditions*. *Human Studies. Series of Pedagogy*, 19(51), 51–57. <https://doi.org/10.24919/2413-2039.19/51>
8. Latyk, N., Sakovets, N., & Sanayko, A. (2024). *Vyshcha osvita Ukrainy v umovakh viyny [Higher education in Ukraine under war conditions]*. *Human Studies. Series of Pedagogy*, 19(51), 51–57. <https://doi.org/10.24919/2413-2039.19/51>
9. Lugovyi, V., Kalashnikova, S., Talanova, Z., & Vlasova, I. (2023). *Transformation of higher education in Ukraine: Impact of the war and objectives for post-war recovery*. *European Journal of Education*, 58(4), 611-628. <https://doi.org/10.1111/ejed.12584>
10. Nikolaiev, Ye., Riy, G., & Shemelynets, I. (2023). *War in Ukraine: Reshaping the higher education sector Analytical report*. Borys Grinchenko Kyiv University

11. Тілікіна, Н. (2024). *Вплив війни на сферу освіти України та соціально-психологічне становище студентів. Соціальна робота та соціальна освіта*, 2(13), 130–147
12. Україна: Відновлення наукової інфраструктури коштуватиме понад \$1,26 млрд. (ЮНЕСКО). <http://surl.li/xqzgte>
13. Zhila, H. (2023). *Higher education in wartime: Challenges, problems, and prospects for students and researchers. Youth and the Market*, 210. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2023.274694>
14. Zayachuk, Y. (2024). *Ensuring quality higher education in Ukraine in times of war. Journal of Adult and Continuing Education*, 0(0), 9. <https://doi.org/10.1177/14779714241270254>

Додаток 1

Анкета базового долідження

Part 1 Current State / General Information

1. Age

- a. 17-22
- b. 23-28
- c. 29-34
- d. 35-40
- e. 41-46
- f. 47 – 52
- g. 53-58
- h. 59-65
- i. Older

2. Gender

- a. Male
- b. Female
- c. Divers/non-identified

3. Area of science

4. Which FreeAc Ukrainian partner HEI have you been affiliated before displacement?

- a. International Humanitarian University, Odessa
- b. Sumy State University
- c. Taras Shevchenko National University of Kyiv

5. Country of current residency

- a. Which country is the country of your current main residence?

- i. EU Country

Which EU country do you reside in? Add name

- ii. Non-EU Country

Which non-EU country do you reside in? Add name

- iii. Ukraine
- b. In which city do you currently reside?

6. What is your current legal status?

- a. Temporary Protection under the EU Directive for Temporary Protection
- b. Refugee Status
- c. Other (add)

7. What was the reason for your displacement?

- a. The Russian invasion in February 2022
- b. Other

8. Are you a student or academic staff?

- a. Academic Staff
- b. Student

Academic Staff

9. Academic degree

- a. MA
- b. PhD
- c. Doctor of Science
- d. Other

10. Area of Science

- a. Natural Sciences
- b. Humanities
- c. Engineering
- d. Others

11. Which academic position did you have before displacement at the Ukrainian partner HEI?

- a. Professor
- b. Associate Professor

- c. Senior Lecturer
- d. Lecturer
- e. Assistant
- f. Other

12. What was the scope of your working contract?

- I. Full-time (100%)
- II. Part-time (75%)
- III. Half time (50%)
- IV. Marginal employment (25% or less)

13. What was the duration of your working contract?

- I. 1 year
- II. 3 yrs
- III. 5 yrs
- IV. Other

14. Which of the following applies to your current situation?

I have

- a. a valid working contract with a Ukrainian partner HEI. (SCENARIO A)
- b. a valid working contract with a Ukrainian HEI different from the partner Ukrainian HEI I was employed at previous to my displacement (SCENARIO B)
- c. a valid working contract at an EU/non-EU HEI (SCENARIO C)
- d. a valid working contract with a Ukrainian partner HEI and a valid working contract at an EU/non-EU HEI (SCENARIO D)
- e. a valid working contract with a Ukrainian HEI different from the partner Ukrainian HEI I was employed at previous to displacement and a valid working contract at an EU/non-EU HEI (SCENARIO E)
- f. No valid working contract the moment (SCENARIO F)

SCENARIO A (valid working contract with a Ukrainian partner HEI)

A1. Has the working contract changed after your displacement?

I. YES

A. Has your academic position changed?

i. YES

ii. NO

B. Has the scope of your working contract changed?

i. NO

ii. YES

Has the amount of working hrs under the new working contract

i. Increased

ii. Decreased

C. Has the duration of your working contract changed?

i. NO

ii. YES

Has the duration of the working contract

iii. Increased (e.g. from temporarily limited to permanent contract)

iv. Decreased (e.g. from 5 yrs to 3 yrs)

II. NO

SCENARIO B (working contract Ukrainian HEI different from partner Ukrainian HEI)

B1. At which Ukrainian HEI do you currently have a valid working contract?

Add **name**

B2. Has your academic position changed compared to your academic position previous to displacement?

I. YES

II. NO

B3. Has the scope of your working contract changed compared to the scope of the working contract

previous to displacement?

- I. NO
- II. YES
 - A. Has the amount of working hrs under the new working contract
 - i. Increased
 - ii. Decreased

B4. Has the duration of your working contract compared to the duration of the working contract before displacement changed?

- I. NO
- II. YES
 - A. Has the duration of the working contract
 - i. Increased (e.g. from temporarily limited to permanent contract)
 - ii. Decreased (e.g. from 5 yrs to 3 yrs)

SCENARIO C (valid working contract EU/non-EU (other than Ukraine))

C1. At which EU/non-EU HEI do you currently have a valid working contract?

Add name

C2. Is the academic position you are holding currently at the EU/non-EU HEI comparable to the academic position held at the Ukrainian partner HEI previous to displacement?

- I. YES
- II. NO
 - A. Is the academic position you are currently holding at the EU/non-EU HEI compared to the academic position held at the Ukrainian partner HEI previous to displacement of
 - i. Higher rank
 - ii. Lower rank

C3. Is the scope of your current working contract at the EU/non-EU HEI comparable to the scope of the working contract held at the Ukrainian partner HEI previous to displacement?

- I. YES
- II. NO

A. Has the amount of working hrs under the new working contract

i. Increased

ii. Decreased

C4. Has the duration of your current working contract at the EU/non-EU HEI compared to the duration of the working contract held at the Ukrainian partner HEI previous to displacement changed?

I. NO

II. YES

A. Has the duration of the working contract

i. Increased (e.g. from temporarily limited to permanent contract)

ii. Decreased (e.g. from 5 yrs to 3 yrs)

SCENARIO D (a valid working contract with a Ukrainian partner HEI and a valid working contract at an EU/non-EU HEI)

D1 Is it the same working contract at your Ukrainian home university as before your displacement?

- I. YES
- II. NO
- A. Has your academic position changed?
- i. YES
- ii. NO
- B. Has the scope of your working contract changed?
- i. NO
- ii. YES

Has the amount of working hrs under the new working contract

- Increased
- Decreased

C. Has the duration of your working contract changed?

- i. NO
- ii. YES

Has the duration of the working contract

- iii. Increased (e.g. from temporarily limited to permanent contract)
- iv. Decreased (e.g. from 5 yrs to 3 yrs)

D2 At which EU/non-EU HEI do you have currently a valid working contract?

Add name

D3. Is the academic position you are currently holding at the EU/non-EU HEI compared to the academic position held at the Ukrainian partner HEI previous to displacement

- I. Comparable/ the same
- II. Of higher rank
- III. Of Lower rank

D4. Is the working contract at the EU/non-EU HEI

- I. Full-time (100%)
- II. Part-time (75%)
- III. Half time (50%)
- IV. Marginal employment (25% or less)

D5. Is the working contract at the EU/non-EU HEI a

- I. Permanent contract?
- II. Temporarily limited contract?

SCENARIO E (a valid working contract with a Ukrainian HEI different from the partner Ukrainian HEI I have been employed previous to displacement and a valid working contract at an EU/non-EU HEI)

E1 At which Ukrainian HEI do you have currently a valid working contract?

Add name

E2. Has your academic position at the Ukrainian HEI changed compared to your academic position held at the Ukrainian partner HEI previous to displacement?

- I. YES
- II. NO

E3. Has the scope of your working contract at the Ukrainian HEI changed compared to the scope of the working contract held at the Ukrainian partner HEI previous to displacement?

- I. NO
- II. YES
- A. Has the amount of working hrs under the new working contract

- i. Increased
- ii. Decreased

E4. Has the duration of your working contract at the Ukrainian HEI compared to the duration of the working contract held at the Ukrainian partner HEI before displacement changed?

- I. NO
- II. YES
 - A. Has the duration of the working contract
 - i. Increased (e.g. from temporary limited to permanent contract)
 - ii. Decreased (e.g. from 5 yrs to 3 yrs)

E5. At which EU/non-EU HEI do you currently have a valid working contract?

Add name

E6. Is the academic position you are currently holding at the EU/non-EU HEI comparable to the academic position held at the Ukrainian partner HEI previous to displacement?

- I. YES
- II. NO

E7. Is the scope of your working contract at the EU/non-EU HEI comparable to the scope of the working contract held at the Ukrainian partner HEI previous to displacement?

- I. YES
- II. NO
 - A. Has the amount of working hrs under the new working contract
 - i. Increased
 - ii. Decreased

E8. Has the duration of your working contract at the EU/non-EU HEI compared to the duration of the working contract held at the Ukrainian partner HEI previous to displacement changed?

- I. NO
- II. YES
 - A. Has the duration of the working contract
 - i. Increased (e.g. from temporarily limited to permanent contract)
 - ii. Decreased (e.g. from 5 yrs to 3 yrs)

--

SCENARIO F (No valid working contract at a HEI)

F1 Are you affiliated with an EU/non-EU/Ukrainian HEI but without a valid working contract?

I. YES

A. With which HEI?

Add Name

II. NO

F2 Do you receive a scholarship?

I. NO

II. YES

A. By which donor?

i. EU

ii. International Organisation

iii. State

iv. HEI

v. Private

vi. Other

F3 Are you currently employed outside the academic sector?

A. YES

i. In which sector are you employed?

Add sector (e.g. education etc)

B. NO

F4 Do you receive financial support by your country of residence?

I. YES

II. NO

Part 2 Conditions and involvement in academic life compared to your academic activity before displacement

Are you still engaged in core academic activities (teaching, research and dissemination of scientific results)?

Yes

No

Which academic activities are you still pursuing?

Teaching

Research

Both

Compared to your academic activities before displacement, how do you assess your current engagement in academia (publications, presentations in conferences etc.)

1.	More engaged
2.	Very much the same
3.	Moderately less engaged
4.	Significantly less engaged
5.	Not at all anymore

Do you still feel connected to the academic discourse and the academic community compared to before your displacement? (networks, debates)

1.	More connected
2.	Very much the same
3.	Moderately less connected
4.	Significantly less connected
5.	Not at all anymore

How do you assess your level of integration in the HEI you are currently affiliated with?

1.	Very good, I feel like a full member of the new institution and I am fully integrated
2.	I am structurally integrated but do not see myself as full member of the academic community at the host institution

3.	I am not integrated at all
4.	Not applicable

Do you see sustainable chances to become an integral part of the academic community of the HEI you are currently affiliated with?

1.	Very high chances
2.	High chances
3.	Moderate chances
4.	Low chances
5.	Very low chances
6.	Not applicable

What would support your integration into the scientific community in your current host institution?

Comments

Have your scientific interests changed because of the displacement and the affiliation with a new institution?

1.	Yes, they have completely changed
2.	They have moderately changed
3.	No, not changed at all
4.	Not applicable

Has the displacement and the affiliation with your current host institution enhanced your academic career?

1.	Yes, my academic career has been enhanced because of my new affiliation
2.	No, not really
3.	Not applicable

Are you still connected with the academic and scientific community in Ukraine despite being displaced?

1.	Yes, very much
2.	Moderately less connected
3.	Significantly less connected
4.	Not at all anymore
5.	Not applicable

Part 3 Motivations and aspirations

1. What are your motivations for continuing your academic career despite being displaced?

Comments

2. Do you see yourself returning to the academic sector in Ukraine provided that the security situation changes?

Yes

No

Students

9. In which programme are you currently enrolled?

- I. BA
- II. MA
- III. PhD
- IV. Others

10. Area of science

- I. Natural Sciences
- II. Humanities
- III. Technical Studies
- IV. ...

11. I am currently

- I. Enrolled only in a Ukrainian partner HEI (SCENARIO G)
- II. Enrolled only in EU/non-EU HEI (SCENARIO H)
- III. Enrolled only in Ukrainian HEI different from Ukrainian partner HEI I have been enrolled in previous to displacement (SCENARIO I)
- IV. Enrolled in both an EU HEI and a Ukrainian partner (HEI SCENARIO J)
- V. Enrolled in both an EU HEI and a Ukrainian HEI different from the Ukrainian partner HEI I have been enrolled in previous to displacement (SCENARIO K)
- VI. I am not enrolled in any HEI anymore (SCENARIO L)

SCENARIO G (Enrolled only in a Ukrainian partner HEI)

G1 Are you still in the same programme as before February 2022?

- I. YES
- II. NO
 - A. Have you changed the programme because
 - i. I changed my interest
 - ii. I continued with a graduate programme

- iii. I completed my studies
- iv. The continuation was not possible anymore because of the limited offer available (no classes)
- v. other

SCENARIO H (Enrolled only in EU/non-EU HEI)

H1 In which EU/non-EU HEI are you currently enrolled?

Add name

H2 Is it a study programme comparable to the one you have been enrolled in previous to your displacement?

I. YES

II. NO

H3 Have your previous degrees and/or studies been recognized?

I. YES

II. NO

III. Not applicable

H4 What is the duration of the study programme you are currently enrolled in at the EU/non-EU HEI?

I. 2yrs

II. 4yrs

III. Other

H5 Do you receive a scholarship?

I. YES

A. By which donor?

i. EU

ii. IO

iii. State

iv. HEI

v. Private

vi. Other

II. NO

H6 Do you receive financial support by the country of residence?

- I. YES
- II. NO

H7 Do you work besides your studies?

- I. YES
In which sector? Add
- II. NO

SCENARIO I (Enrolled only in Ukrainian HEI different from Ukrainian partner HEI I have been enrolled in previous to displacement)

I1 In which Ukrainian HEI are you enrolled in?

Add name

I2 Is it a study programme comparable to the one you have been enrolled in previous to your displacement?

- I. YES
- II. NO
 - C. Have you changed the programme because
 - i. I changed my interest
 - ii. I continued with a graduate programme
 - iii. I completed my studies
 - iv. The continuation was not possible anymore because of the limited offer available (no classes)
 - v. other

SCENARIO J (Enrolled in both an EU HEI and a Ukrainian partner HEI)

J1 Are you still enrolled in the same study programme at the Ukrainian partner HEI as before February 2022?

- I. YES
- II. NO
 - A. Have you changed the programme because
 - i. I changed my interest

- ii. I continued with a graduate programme
- iii. I completed my studies
- iv. The continuation was not possible anymore because of the limited offer available (no classes)
- v. other

J2 In which EU/non-EU HEI are you currently enrolled?

Add name

J3 Is it in the same field as your studies at the Ukrainian partner HEI?

- I. YES
- II. NO

J4 Have your previous degrees and/or studies been recognized?

- I. YES
- II. NO
- III. Not applicable

J5 What is the duration of the study programme you are currently enrolled in at the EU/non-EU HEI?

- I. 2yrs
- II. 4yrs
- III. Other

J6 Do you receive a scholarship?

- I. YES
- B. By which donor?
 - i. EU
 - ii. IO
 - iii. State
 - iv. HEI
 - v. Private
 - vi. Other
- II. NO

J 7. Do you receive financial support by the country of residence?

- I. YES

II. NO

J8 Do you work besides your studies?

I. YES

In which sector? Add

II. NO

SCENARIO K (Enrolled in both an EU HEI and a Ukrainian HEI different from the Ukrainian partner HEI I have been enrolled in previous to displacement)

K1 Which Ukrainian HEI are you enrolled in?

Add name

K2 Is it a study programme comparable to the one you have been enrolled in previous to your displacement?

I. YES

II. NO

A. Have you changed the programme because

i. I changed my interest

ii. I continued with a graduate programme

iii. I completed my studies

iv. The continuation was not possible anymore because of the limited offer available (no classes)

v. other

K3 In which EU/non-EU HEI are you currently enrolled?

Add name

K4 Is it in the same field as your studies at the Ukrainian partner HEI?

I. YES

II. NO

K5 Have your previous degrees and/or studies been recognized?

- I. YES
- II. NO
- III. Not applicable

K6 What is the duration of the study programme you are currently enrolled in at the EU/non-EU HEI?

- I. 2yrs
- II. 4yrs
- III. Other

K7 Do you receive a scholarship?

- I. YES
 - A. By which donor?
 - i. EU
 - ii. IO
 - iii. State
 - iv. HEI
 - v. Private
 - vi. Other
- II. NO

K8 Do you receive financial support by the country of residence?

- I. YES
- II. NO

K9 Do you work besides your studies?

- I. YES
 - In which sector? Add
- II. NO

SCENARIO L (I am not enrolled in any HEI anymore)

L1 Are you affiliated with any HEI without enrolment (e.g. preparatory courses)?

- I. YES
 - A. With which HEI are you affiliated?
 - Add name

II. NO

L2. I am not enrolled in any HEI anymore because

- I. I completed my studies
- II. I was deployed
- III. I could not continue my studies because of my financial/personal situation
- IV. My study programme is not offered anymore
- V. My degrees were not recognized
- VI. I wanted to start working
- VII. Other

Part 2 Conditions and involvement in academic life compared to your academic activity before displacement

1. Compared to your academic activities before displacement, how do you assess your study progress?

1.	I am more engaged
2.	I am comparably as engaged as before my displacement
3.	I am moderately less engaged
4.	I am significantly less engaged
5.	Not applicable

2. How do you assess your level of integration in the HEI you are studying at?

1.	I feel very well integrated
2.	I am not fully integrated but welcome
3.	I feel neither integrated nor welcome
4.	I am not integrated at all
5.	Not applicable

3. What would support your level of integration in the University you are enrolled in?

Comments

4. Has your academic interest changed because/after your displacement?

1.	Completely
2.	I still am interested in the same field as before displacement but cannot pursue my academic career in this field
3.	Not at all
4.	Not applicable

5. Has the displacement and the affiliation with your current host institution enhanced your academic career?

1.	Very much the same
2.	Moderately enhanced
3.	Significantly enhanced
4.	Enhanced very much
5.	Not applicable

6. Are you still connected with you Ukrainian home university?

1.	Very much
2.	Somewhat connected
3.	Moderately less connected
4.	Not at all any more

Part 3 Motivations and aspirations

1. What are your motivations for continuing your academic career despite being displaced?

Comments

2. Do you see yourself returning to your Ukrainian home University to continue your studies given that the security situation changes?

- I. Yes
- II. No

3. Do you see yourself returning to Ukraine to pursue your professional career after graduation your studies provided that the security situation changes?

- III. Yes
- IV. No
- V. Not applicable

<https://www.freeac.eu/>

Promoting Academic Freedom in Ukraine

Project number: 2023-1-AT01-KA220-HED-000164930

